

Шаповалов О. О. – кандидат юридичних наук, докторант Національної академії внутрішніх справ

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ТАКТИЧНИЙ ПРИЙОМ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ

Оперативний пошук ознак злочинної діяльності полягає не лише в отриманні первинних даних, що становлять оперативний інтерес, а також в аналізі вже отриманих даних, які необхідно оцінити з точки зору наявності у зафіксованих обставинах фактів злочинної діяльності (злочину на стадії підготовки або вчинення, вже вчиненого злочину). Одними з найбільш ефективних тактичних прийомів оперативного пошуку під час виявлення латентних злочинів у сфері господарської діяльності є економічний та економіко-правовий аналіз.

Економічний аналіз – це спеціальний метод аналізу господарської діяльності підприємств, установ, організацій, здійснений оперативними підрозділами. Його здійснюють шляхом цілеспрямованої вибірки таких техніко-економічних показників, аналіз і порівняння яких може вказати на можливі невідповідності у взаємозалежних економічних характеристиках, що допоможе визначити їх як типові дії, що сприяють господарським злочинам, так і ймовірні ознаки правопорушень вчинених або ті, які вчиняються. Здійснені дослідження дозволяють не лише розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо усунення криміногенних факторів і ситуацій, а й експериментально відпрацьовані прийоми економічного аналізу, які можуть бути рекомендовані для практичного застосування оперативними підрозділами як типові методики з виявлення ознак злочинів. Аналіз суттєво підвищує можливості виявлення, попередження та розкриття господарських і посадових злочинів, дає змогу доцільно організувати оперативну роботу підрозділів, ефективно використовувати допомогу сил ОРД щодо протидії злочинності. Економічний аналіз не замінює та не знижує ролі оперативно-розшукових заходів у процесі попередження та розкриття злочинів. Він є частиною комплексного аналізу, який застосовують оперативні підрозділи для оцінки оперативної обстановки. Економічний аналіз можна використовувати для визначення першочерговості оперативного втручання та обслуговування об'єктів економіки, виявлення ознак вчинення

правопорушень, документування епізодів злочинних дій, отримання додаткових доказів за кримінальним провадженням, а також для внесення аргументованих усунень обставин, що сприяють вчиненню злочинів.

Економіко-правовий аналіз – це порівняльна характеристика господарської діяльності певного суб'єкта господарювання. Особливістю застосування цього методу є те, що він передбачає аналіз на стику економіки та права. Він передбачає проведення документальної ревізії, що охоплює методи перевірки документального оформлення операцій: взаємний контроль документів, зустрічна, арифметична, нормативна, логічна перевірка і формальна перевірка. Методи документальної ревізії використовують, якщо було виявлено: суперечності між реквізитами окремого документа, між змістом декількох документів, що відображають взаємозалежні операції; відхилення від звичайного порядку руху товарно-матеріальних цінностей. Документальну ревізію проводять за кожним кримінальним провадженням, за фактом вчинення господарського злочину. Головним джерелом вихідних даних для ревізії слугують бухгалтерські документи, де відображено конкретні фінансові операції. Завданням оперативних працівників є виявлення ознак злочину, що неможливо здійснити без попередніх економічно-правових досліджень (адже саме порушення правил ведення господарської діяльності є тими ознаками господарського злочину, факт якого встановлюється лише в процесі документальної ревізії). З іншого боку, неможливо призначити документальну ревізію до початку кримінального провадження. Для виявлення ознак злочинів оперативні працівники повинні володіти певними методами: перевірки окремих документів (із застосуванням прийомів формальної, логічної, рахункової та нормативної перевірок); перевірки декількох документів, що відображають одну операцію або є взаємозалежними (зустрічна перевірка і взаємний контроль документів), зіставлення бухгалтерських документів з документами, отриманими в результаті оперативно-розшукової діяльності; перевірки документів, які відображають рух однорідних цінностей та коштів (відновлення руху товарно-матеріальних цінностей і коштів, порівняльний аналіз документів, що відображають однотипні операції). Метою фахівця (експерта) є вивчення матеріалів та формування на цій основі фактів, а метою оперативного працівника – виявлення ознак

злочину, встановлення місцезнаходження та забезпечення використання спеціалістом зазначених матеріалів. На практиці зазначені методи поєднуються в економічно-правовий аналіз, який оперативні працівники застосовують як під час виявлення первинної інформації про факти злочину, так і під час проведення аналітичного пошуку. Фактично застосування методу полягає в порівнянні показників господарської діяльності з положеннями нормативних актів, що її регулюють.

В процесі застосування цього тактичного прийому використовують такі види аналізу документів:

– *традиційний аналіз* – тлумачення документа, його всебічна інтерпретація шляхом з'ясування основних думок та ідей конкретного тексту, відтворення логічних зв'язків і суперечностей між ними. Цей вид аналізу допомагає оперативному працівникові збагнути суть досліджуваного документа, оцінити його зміст згідно з політичними, моральними або естетичними критеріями. Традиційний аналіз застосовують для всіх типів документів, зокрема вербальних, іконографічних або фонетичних джерел;

– *зовнішній аналіз* – вивчення «історичного контексту» документа, тобто аналіз його змісту, а також всіх обставин, що супроводжували його появу. Метою зовнішнього аналізу є встановлення виду документа, його форми, часу і місця появи, автора та ініціатора, мети, з якою було створено документ, його надійності та вірогідності, а також контексту;

– *внутрішній аналіз* – це дослідження змісту документа. У такому разі увага оперативного працівника спрямована на виявлення відмінності між фактичним і літературним (безпосередньо наведеним) змістом, установлення рівня компетентності його автора у справах, про які він висловлюється, з'ясування його особистого ставлення до описаних в документі фактів.

До спеціальних методів традиційного аналізу належать методи, які використовують в різних галузях знань або наукових сферах. Це – соціологічний, історичний, психологічний, юридичний, лінгвістичний аналіз. Вони є головним інструментарієм інших наукових дисциплін, однак іноді їх можуть використовувати і під час здійснення тематичних аналітичних досліджень оперативними працівниками.